

जाहिरातीचे दर.

सालील पच्चावर चोकराशी
करावी.व्यवस्थापक, अर्थ,
'दुर्गाधिवास', पुणे २.

अर्थ

वर्गणीचे दर.

वार्षिक वर्गणी
रु. ४.(टपाल हंशिल माफ)
किरकोळ अंकास
एक आणा.

'अर्थ एव प्रधानः' इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति ।

—कौटिलीय अर्थशास्त्र.

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे.

वर्ष २

पुणे, बुधवार, तारीख २१ ऑक्टोबर, १९३६.

अंक ४३

S. B. JOSHI & Co.

ENGINEERS & CONTRACTORS

41 A, Bruce Street,
Bombay716 Sadashiv Peth,
Poona City.

ह्युम सेप्टिक टँक

वापरल्यानें

आरोग्य व स्वच्छता ठेवली जाते.

नादुरुस्त होण्याची भीति नाही.

कित्येक वर्षे लोक वापरून सुखी आहेत.

संडासाचें पाणी घाण वास न येतां बाहेर येतें
व

तें भाजी उगवण्यास उपयोगांत आणतां येतें.

ह्युम पाईप

(सिमेंट कांकीटच्या)

फार मजबुत व टिकाऊ असतात.

महाराष्ट्रांतील कारखाने:—

मुंबई, पुणे, सोलापूर, मिरज, द. हैद्राबाद.

दि इंडियन ह्युम पाईप कं., लि.

बॅलर्ड इस्टेट, मुंबई.

दि गुड-वुडल

ऑशुअरन्स कंपनी लि.

पोस्ट : मिरज मिशन हॉस्पिटल

विमेदारास

भरपूर सवलती

माफक हत्ते

ठिकठिकाणीं एजंट्स नेमणें आहेत.

पत्राव्यवहार करावा.

हेड ऑफिस : कुपवाड, जि. सातारा;

मॅनेजिंग डायरेक्टर

दि डॉन ऑफ इंडिया

लाइफ इन्शुरन्स कंपनी लि., पुणे.

पुणे व सोलापूर येथें

विल्डिंग इन्व्हेस्टमेंट आणि बँकिंग डिपार्टमेंटची
कंपनीचे बँकर्सनी पसंत केलेलीता. १ आक्टो - नवीन योजना [ता. १ आक्टो -
बरपासून सुरू बरपासून सुरू]

मुदतीच्या ठेवीवर मासिक व्याज देण्याची

फायदेशीर अपूर्व सोय.

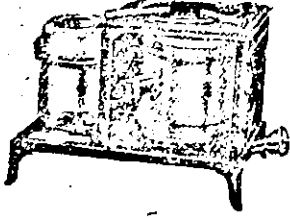
बँकेच्या उतग्या व्याजाच्या काळांत लोकांस आपले कौटुंबिक
निर्वाहास साधन अगर मदत म्हणून ठेवीवर मासिक, नियमित
व किफायतशीर व्याज देण्याची व्यवस्था तारीख १ आक्टो-
बर १९३६ पासून अमलांत आणली आहे.

गरजूनी जास्त माहिती मागवावी अगर समस्त भेटावे.

पुणे, ता. २२-९-३६

जनरल मॅनेजर.

कॉलेज विद्यार्थ्यांच्या विशिष्ट
गरजा लक्षांत घेऊन हें
मॉडेल बनविलें आहे.

किंमत माफक.

पंप नाही ! पिन नाही !! आवाज नाही !!!

ज्युनियर प्रभाकर

सेफ्टी स्टोव्ह

माहितीपत्रक मागवा

मेकर्स:-ओगले ग्लास वर्क्स., लि.

ओगलेवाडी, (सं. औंध), जिल्हा सातारा.

पुणे स्टॉकिस्ट्स:-

१ केळकर ब्रदर्स,

बुधवार चौक.

२ म. इ. को. ऑ. एजन्सी,

लक्ष्मीरोड.

विविध माहिती

सायन्स कॉमिसचे ज्युबिली अधिवेशन.

इंडियन सायन्स कॉमिसचे ज्युबिली अधिवेशन कलकत्ता येथे १९३८ मध्ये भरविण्यांत येणार आहे, त्याप्रीत्यर्थ १,१०,००० रुपये खर्च येईल. ५० ब्रिटिश व इतर देशांतील १० मिल्लन सुमारे ६० परदेशीय शास्त्रज्ञ अधिवेशनास हजर रहाणार आहेत.

सोन्याची निर्गत चालू रहाणार !

मुंबई शहरांत हिंदुस्थानच्या इतर भागांतून दररोज सुमारे २५ हजार तोळे सोने येते, ह्या हिशेबाने दर आठवड्यास डिसेंबरपर्यंत पाऊण कोटी रुपयांचे सोने परदेशी खाना होत राहिल, असा मुंबईमधील सोन्याचे बाजारातील व्यापाऱ्यांचा अंदाज आहे. ग्रेट ब्रिटनमधून व इतर देशांतून सोन्यास चांगली मागणी आहे.

रेडिओद्वारां शांततेसंबंधी प्रचार

युद्धविषयक कल्पनांचा फैलाव होण्याचा संभव आहे, तो रेडिओच्या वाढत्या प्रचाराने टळावा व जागतिक शांतता व सलोखा ह्यांस पोषक अशाच तऱ्हेच्या बातम्या रेडिओद्वारां प्रसृत कराव्या, अशा अर्थाच्या कराराचा मसुदा राष्ट्रसंघाने तयार केला असून सर्व राष्ट्रांकडून त्याची अंमलबजावणी केली जावी ह्याबाबत संघाचे प्रयत्न चालू आहेत.

कंपन्यांच्या वार्षिक सभेत सिनेमा फिल्मचा उपयोग

लंडन येथील ट्रिप्लेक्स सेफ्टी ग्लास कंपनीची वार्षिक सभा नुकतीच झाली, त्यावेळीं अध्यक्षानीं कंपनीची प्रगति कशी होत आहे, हे भागीदारांस दाखविण्यासाठी मोजिक-लॅटर्नच्या कांचांचा उपयोग केला. भागीदारांस ही पद्धत पसंत पडली व एकांने तर सिनेमा फिल्मसच्या द्वारां कंपनीसंबंधाची माहिती देण्यांत यावी, असे सुचविले.

नवराबायकोची दुकळ व दुकानदार

बाजारांत नवराबायकोची दुकळ खरेदीसाठी गेली असतां कोणता जिन्नस पसंत करावा, ह्यासंबंधी दोघांमध्ये कित्येक वेळां मतभेद उत्पन्न होतो. अशा प्रसंगीं दोघांसहि सुष करणे दुकानदारास कठिण जाते व तो कोणाचीच बाजू न घेतां तटस्थवृत्ति स्वीकारतो. पत्नीच्या पसंतीवरच त्यानें भर थावा, असें एका अनुभवी फर्निचरच्या दुकानदाराने आपले मत दिले आहे.

“ युनायटेड प्रेस ऑफ इंडिया ”

‘ युनायटेड प्रेस ऑफ इंडिया ’ ह्या बातम्या पुरविणाऱ्या कंपनीच्या पुणे येथील शाखेचा उद्घाटनसमारंभ ता. ७ ऑक्टोबर रोजी झाला. ‘ युनायटेड प्रेस ’ ची स्थापना १९३३ साली झाली असून एकूण ६४ वृत्तपत्रे तिचे ग्राहक आहेत.

दि ग्रेट इंडियन मेट्रोपॉलिटन एक्झिबिशन

आठवे एडवड बादशहा ह्यांच्या राज्यारोहण दरबाराचे प्रसंगाने नव्या दिल्लीमध्ये एक प्रचंड प्रदर्शन भरविण्यांत येणार आहे. ब्रिटिश हिंदुस्थान, हिंदी संस्थाने, ग्रेटब्रिटन व आयर्लंड ह्यांमधील लोकांस त्यांत भाग घेतां येईल. प्रदर्शनाच्या व्यवस्था समितीचे सर एच. पी. मोदी हे अध्यक्ष आहेत. दरबाराचे वेळीं दिल्ली शहरास सुमारे एक कोटी लोक भेट देतील अशी अपेक्षा आहे. हौरा पुलाचे कंत्राट: हिंदी कंपनीस दुय्यम कंत्राटदार नेमले

कलकत्त्याशेजारील हुगळी नदीवरील हौरा पुलाचे कंत्राट मेसर्स क्लिव्हलंड ब्रिज अँड इंजिनिअरिंग ह्या ब्रिटिश कंपनीस देण्यांत आले आहे. वरील कंपनीने मेसर्स ब्रेथवेट बर्न अँड जेसप कन्स्ट्रक्शन कंपनीस आपले दुय्यम कंत्राटदार नेमले आहे. ह्या दुसऱ्या कंपनीत हिंदी हितसंबंधांचे प्राधान्य आहे.

सुशिक्षितांच्या बेकारीचे निवारण

सुशिक्षितांमधील बेकारीचे निवारण करण्याकरिता उपाय सुचविण्यासाठी संयुक्त प्रांत सरकारने सर तेज बहादूर सप्रू ह्यांच्या नेतृत्वाखाली एक कमिटी नेमली होती. तिच्या शिफारसींस अनुसरून त्या सरकारने तरुण सुशिक्षितांस काम मिळवून देण्यासाठी प्रयत्न करणारे तीन वर्षे मुदतीचे एक “ एम्प्लॉयमेंट बोर्ड ” स्थापन केले आहे.

ट्रेझरी बिलांवर द. द. बारा आणे व्याज

गेल्या आठवड्यांत दोन कोटी रुपयांची हिंदुस्थान सरकारची त्रैमासिक मुदतीची ट्रेझरी बिले विक्रीसाठी काढण्यांत आली असतां त्यांस २ कोटी ७७ लक्ष रुपयांची मागणी आली. स्वीकारलेल्या टेंडरांवर द. द. ११ आणे व्याजाचा दर सरासरीने पडला.

ब्रिटिश व्यापाऱ्यांचे इटालियन व्यापाऱ्यांकडून येणे इटालियन व्यापाऱ्यांकडून ब्रिटिश व्यापाऱ्यांची सुमारे अडीच कोटी रुपयांची येणे बाकी आहे. त्या बाकीची फेड कशी करून घ्यावी ह्यासंबंधांत इटली व ग्रेटब्रिटन ह्यांच्या अधिकाऱ्यांच्या वाटाघाटी चालू झाल्या आहेत.

मुंबई बंदरांतून सोन्याची साप्ताहिक निर्गत

रुपये किंमत

ता. १० ऑक्टोबर रोजी पुरा झालेला

आठवडा

१,१७,६७,९९१

ता. १७ ऑक्टोबर रोजी पुरा झालेला

आठवडा

८७,०७,४४५

ता. २१ सप्टेंबर १९३१ ते १७ ऑक्टोबर

१९३६ असेर.

२,८४,९८,६६,६०४

अनुक्रमणिका

पृष्ठ	पृष्ठ
१ विविध माहिती ... ५१६	६ लोकशाही म्हणजे ऐदी-पणाची चैन. ... ५२०
२ प. वा. सर लल्लूभाई सामळदास. ... ५१७	७ रत्न—मोटार स्पर्धा व 'रोडफंड' ... ५२१
३ कैका ठेवी कशा निर्माण करतात ? ... ५१८	८ चहाचा प्रसार वाढविण्यासाठी संघटित प्रयत्न. ५२१
४ जागतिक शांततेवर चुंबनाचे शिकामोर्तव. ... ५१८	९ प्राप्तीवरील करासंबंधी दोन महत्त्वाचे निवाडे. ५२२
५ स्फुट विचार. ... ५१९	१० नागपूर विश्वविद्यालयाची प्रगति. ... ५२२
मुंबईतले लाजीरवाणे मयंकर दंगे—हुंडणावळीच्या स्थैर्याची तिरंगी योजना—पॅलेस्टाइनमध्ये शांतता प्रस्थापित झाली—ब्रिटिश कामगरी पक्ष व युवक संघ—लोकसंख्येत कैद्यांचे प्रमाण—अत्युमिनियमचा कारखाना काढा.	११ लष्करी सैन्यासाठी कोल्ड स्टोरेजची स्थापना. ५२२
	१२ सहकारा चळवळ. ... ५२३
	१३ निवडक बाजारभाव. ५२५
	१४ हिंदुस्थान सरकारचे उद्योगधंद्यांस सहाय. ५२५

अर्थ

बुधवार, ता. २१ ऑक्टोबर, १९३६

प. वा. सर लल्लूभाई सामळदास

मुंबई इलाख्याच्या आर्थिक व सामाजिक जीवनाशी तीन तपेंपर्यंत अत्यंत निकट संबंध असलेला आणि हिंदुस्थानच्या सर्वांगीण प्रगतीविषयी कळकळ बाळगून तिच्या बाबतीत अहर्निश झटणारा अनुभवी नेता, ह्या नात्याने सर लल्लूभाई सामळदास ह्यांची कामगिरी एवढी मोठी झाली आहे की, त्यांच्या निघनाच्या वातेने जनतेच्या मनास धक्का बसल्यावांचून रहाणार नाही. त्यांची तीक्ष्ण बुद्धि, उदार ध्येयवादित्व, प्रेमळ स्वभाव, परोपकारी वृत्ति, उद्यमशीलता, साधी रहाणी इत्यादि गुणांनी सव वर्गांच्या, जातींच्या व विचारांच्या लोकांस ते प्रिय झाले हात. उद्योगधंदे, व्यापार, बँकिंग, सहकारी चळवळ, शिक्षणप्रसार, सामाजिक सुधारणा ह्या राष्ट्रीय हिताच्या प्रश्नांचे संबंधांत त्यांस अत्यंत कळकळ वाटत असे आणि ती केवळ शाब्दिक नसून तिचे मूर्त स्वरूप त्यांनी ह्या सर्व क्षेत्रांत केलेल्या भरीव परिणामकारक कार्यात पहावयास मिळते. उतरत्या वयांतहि त्यांचा उत्साह व परिश्रम तरुणांस लाजवण्यासारखे अविरत व दांडगे होते. टाटांची विविध औद्योगिक संघटना, बँक ऑफ बडोदा, सिया नॅव्हिगेशन कंपनी, बाँबे लाइफ इन्शुरन्स कंपनी इत्यादि अनेक आर्थिक संस्थांशी प्रवर्तक व चालक ह्या नात्याने त्यांचा संबंध असून असल्या चळवळीतले विश्वसनीय तज्ज्ञ म्हणून त्यांची गणना होत असे. त्यांचे सरकार दरबारी वजन असे, तसेच ते सर्व दर्जांच्या व पक्षांच्या लोकांमध्येहि असे, ह्याचे कारण त्यांच्या हतूची शुद्धता, मनाचा समतोलपणा व सार्वजनिक हिताच्या कार्यां अंगमेहनत करून सहाय देण्याची त्यांची तयारी हे होय. मुंबई विश्वविद्यालयाच्या सेनेटचे ते अनेक वर्षे सरकारने नेमलेले सभासद होते आणि कांहीं काळपर्यंत प्रांतिक सरकारचे तात्पुरते कार्यकारी मंत्री-

हि होते. पहिल्या कौंसिल ऑफ स्टेटमध्ये ते लोकानियुक्त सभासद होते व मुंबई प्रांतिक सहकारी बँकेचे उत्पादक, कांहीं वर्षे अध्यक्ष व शेवटपर्यंत डायरेक्टर होते. प्रांतिक लँड मॉर्गेज बँक मुंबईस चालू साली स्थापन झाली आहे, तिचे धुरीणत्व अध्यक्ष ह्या नात्याने त्यांनी स्वार्थत्यागपूर्वक पत्करले होते. कै. वा. गोपाळराव गोखले ह्यांच्याशी त्यांचा मित्रत्वाचा संबंध असे, आणि इतर राष्ट्रीय पुढाऱ्यांशीहि ते स्नेहभावाने वागत असत. त्यांचे वाचन, परिशीलन व लेखन अखेरपर्यंत अव्याहत चाललेले असे आणि सार्वजनिक क्षेत्रांत प्रगति घडवून आणणारी कोणतीहि कल्पना त्यांचेपुढे मांडली असता तिळा मदत व उत्तेजन देण्याची त्यांची नेहमी तयारी असे.

राष्ट्र व समाज ह्यांच्या उन्नतीविषयी सर लल्लूभाई ह्यांस वाटत असलेली कळकळ व त्या बाबतीतले त्यांचे परिश्रम ह्यांचा उल्लेख वर आला आहे. त्यांचे उत्कृष्ट निदर्शक म्हणजे त्यांनी सहकारी चळवळीत केलेले कार्य होय. भावनगर संस्थानांत अधिकारी ह्या नात्याने त्यांची झालेली नोकरी आणि मोठमोठाले कारखाने व व्यापारी संस्था काढण्यांत व चालवण्यांत त्यांनी घेतलेला पुढाकार ह्यांचा विचार केला असता गरीब व दुबळ्या शेतकरी वर्गाच्या विषयीची सहानुभूति व सहकारी संस्थांच्या मार्फत तिळा मूर्त स्वरूप देण्याचा त्यांचा प्रयत्न ह्याविषयी कोणास आश्चर्य वाटण्याचा संभव आहे. परंतु सहकारी चळवळी संबंधाची त्यांची कामगिरी सर लल्लूभाई ह्यांची सहृदयता व उदारध्येयवादित्व ह्यांची साक्षच पटवीत आहे. वीस वर्षापूर्वी सहकारी चळवळीच्या अडचणी व विस्तार ह्यांचेविषयी चौकशी व शिफारसी करण्यासाठी हिंदुस्थान सरकारने मॅकलॅगन कमिटी नेमली होती, तिचे ते सभासद होते आणि त्या चळवळीचे उद्देश व कार्यपद्धति ह्यांचे बाबतीत त्यांनी अनेक परिषदांत विचारप्रवर्तक भाषणे करून व्यावहारिक स्वरूपाचा सल्ला दिला आहे. मुंबई इलाख्यांतल्या सहकारी संस्थांकडे त्यांचे सतत लक्ष असे व प्रांतिक सहकारी बँकेच्या डायरेक्टराचे काम ते मनःपूर्वक करीत. अखिल भारतीय सहकारी इन्स्टिट्यूटसचा संघ काढण्यांत त्यांनी पुढाकार घेतला होता व त्याचे ते कित्येक वर्षे अध्यक्ष होते. मुंबई इलाख्याची लँड मॉर्गेज बँक नुकतीच स्थापन झाली, तेव्हां तिच्या अध्यक्षाची दगदगीची व जबाबदारीची जागा त्यांनी केवळ कर्तव्यपरायणतेने स्वशिरावर घेतली. वार्धक्यामुळे प्रकृति नीट नसतानाहि त्यांचे सार्वजनिक कार्य अव्याहत चालू असे. त्यांच्या निघनाने सहकारी चळवळीचे अपरिमित नुकसान झाले असून देशी व्यापार व उद्योगधंदे ह्यांच्या क्षेत्रांतला एक कार्यकर्ता व सल्लागार नाहीसा झाला आहे. त्यांचे तिन्ही मुलगे "लल्लू काका" च्या मार्गाने जाऊन आर्थिक क्षेत्रांत उपयुक्त कार्य करीत आहेत. त्यांच्यावर व त्यांच्या सर्व कुटुंबावर दुर्धर प्रसंग आला आहे. आपल्या दुःखांत सर लल्लूभाई ह्यांचे अनेक मित्र व चहाते वांटेवरी आहेत, हे लक्षांत ठेवून त्यांनी स्वतःचे सांत्वन करून घेतल्यावांचून गत्यंतर नाही. सरकार व जनता ह्या दोहोंच्या विश्वासास पात्र झालेल्या आणि सामाजिक प्रगतीचे ध्येय पुढे ठेवून ते गाठण्याचा सतत प्रयत्न करणाऱ्या पुढाऱ्यांची सहकारी चळवळीस किती आवश्यकता आहे, हे सर लल्लूभाई ह्यांच्या चरित्रावरून सिद्ध झाले असून, त्यांचे अनुकरण करण्याची स्फूर्ती आमच्या सुशिक्षित वर्गांत कार्यप्रवण होईल, अशी आम्हांस आशा आहे.

बँका ठेवी कशा निर्माण करतात ?

'ठेव' हा शब्दच असा आहे की, ठराविक वेळीं परत मिळण्याच्या शर्तीने गिऱ्हाइकांनी बँकांच्या स्वाधीन केलेला स्वतःचा पैसा अशी कल्पना त्यावरून येते आणि ती वाजवीहि आहे. गिऱ्हाइकांनी बँकांत ठेवलेली रकम ती ठेव अशी ठेवीची साधी व्याख्या होते. पैशाच्या स्वरूपांतली ठेव आणि कर्जरोखे, दाग-दागिने इत्यादींच्या स्वरूपांतली ठेव ह्या दोहोंमध्ये अर्थातच अंतर आहे, तें सहज ध्यानांत येण्यासारखें आहे. ह्या दोहोंपैकी दुसऱ्या प्रकारची ठेव ऐनजिनसी जशीच्या तशी परत केली पाहिजे; पहिल्या तऱ्हेच्या ठेवीची रकम कायदेशीर चलनांत परत केली म्हणजे झालें, विवक्षित नंबराच्या नोटा किंवा विशिष्ट वर्षाच्या छापाचे रुपये गिऱ्हाइकांस दिले पाहिजेत असें नाही. आम्हीं प्रस्तुत प्रश्न उपस्थित करीत आहों तो ह्या फरकाविषयी नसून बँकांतल्या ठेवींच्या उगमासंबंधाचा मूलग्राही आहे. गिऱ्हाइकांनी बँकांत आणून ठेवलेली रोकड हाच त्यांच्या ठेवींचा आधार व आकार आहे आणि त्याच रकमेतून बँकांस कर्जे देतां येतात अशी सामान्य समजूत आहे. गिऱ्हाइकांनी बँकांच्या स्वाधीन पैसा केला म्हणजे त्यांतूनच त्या गरजू लोकांस कर्जे देतात, एरव्हीं त्यांचेजवळ पैसा येणार कुठला व त्या रकमा कर्जाक देणार कशा असें सद्कृद्दर्शनीं वाटणें साहजिक आहे. पण वस्तुस्थिति अशी आहे की केवळ गिऱ्हाइकच नव्हे तर स्वतः बँका ठेवी निर्माण करतात आणि आधुनिक पद्धतीच्या व्यवहारांत ह्या प्रकारच्या ठेवींचें प्रमाण फार मोठें असतें. चालू खात्यावर पैसा ठेवून चेकसूच्या मार्गानें तो लागेल तसतसा उचलणें आणि आपली शिल्लक स्वतःजवळ न बाळगतां बँकांमध्ये ठेवणें हा प्रघात पाश्चात्य देशांत रूढ झाला आहे. तेथें बँका गिऱ्हाइकांस पतीवर किंवा रोख्यांच्या तारणावर कर्जे देऊन रकमा त्यांच्या खात्यांत टाकतात आणि अशा रीतीनें ठेवी उत्पन्न करतात.

'बँका ठेवी निर्माण करतात' हें वाक्य विचित्र वाटतें खरें, पण वरील आधुनिक पद्धति लक्षांत घेतली असतां त्यांतलें रहस्य समजून येईल. जरूरीप्रमाणें उचलतां यावी अशी ठेव ज्यांस स्वतःच्या बचतींतून बँकेत उभारतां येत नाही, ते लोक कर्जे काढतात व ही रकम त्यांचे खात्यांत जमा होते. बँकेनें दिलेलें कर्ज तिचें 'येणें' होतें व त्याचीच गिऱ्हाइकाची 'ठेव' बनल्यानें तितकेंच तिला 'देणें' होतें. अशा रीतीनें उद्भवलेल्या ठेवीवर गिऱ्हाइकें चेक काढतात, ते चेक इतरांच्या हातीं जाऊन बँकांमध्ये परत येतात आणि हें व्यवहाराचें रहाटगाडगें सारखें चालू रहातें. विशिष्ट प्रमाणांत रोकड बाळगली असतां बँका गिऱ्हाइकांस कर्जे देऊन ठेवी निर्माण करूं शकतात आणि ग्रेट-ब्रिटनमध्ये रोकड व ठेवीची एकूण रकम ह्यांचें परस्पर प्रमाण १ : १० असें आहे. कांहीं लोक रोकड नेऊन बँकांत ठेव ठेवतात आणि गिऱ्हाइकें आपला पैसा रोकडीच्या स्वरूपांतहि परत मागतात. अशा रीतीची मागणी भागवण्यासाठी बँकांस रोकड जवळ बाळगावी लागते. तिच्या दसपटी इतक्या रकमेचीं कर्जे देऊन त्या आकाराच्या ठेवी मात्र त्यांस बनवतां येतात; आणि हाच व्यवहार गिऱ्हाइकांच्या सोयीचा व बँकांच्या फायद्याचा असतो. बँकांची रोकड शिल्लक आणि त्यांनी दिलेलीं कर्जे व निर्माण केलेल्या ठेवी ह्यांची प्रमाणबद्धता वरील विवेचनावरून ध्यानांत येईल. रोकड शिल्लक वाढली तर बँकांस त्या मानानें ठेवी वाढवतां

येतील हें उघड आहे. तथापि, गेल्या पांच वर्षांत मंदीमुळे हें प्रमाण अनुभवास आलें नाहीं, ह्याचें कारण, कर्ज घेऊन त्या पैशाचा फायदेशीर विनियोग करण्याची बँकांच्या गिऱ्हाइकांस भासलेली अडचण हें आहे. ह्या प्रसंगी कांहीं पैसा कमीअधिक लांब मुदतीच्या सरकारी रोख्यांत गुंतवणें शक्य व आवश्यक झालें असलें तरी ह्या व्यवहारास बँकांच्या दृष्टीनें मर्यादा असल्या कारणानें त्यांनीं रोकड व ठेवी ह्यांचें परस्पर प्रमाण १ : ९ इतकें वाढूं दिलें.

बँकेनें सरकारी रोखे खरेदी केले किंवा हुंड्या डिस्कॉंट केल्या तर त्यांचे पैसे दलालाच्या किंवा गिऱ्हाइकांच्या खात्यांत जमा केले जाऊन त्या रकमांच्या इतक्या ठेवी उत्पन्न होतात. गिऱ्हाइकांस ओव्हरड्राफ्टवर कर्जे मंजूर होतांक्षणींच मात्र असा परिणाम घडून येत नाहीं. मंजूर केलेल्या रकमेचा चेक निघून तो कर्ज देणाऱ्या किंवा इतर बँकेत भरला गेला म्हणजेच त्याची ठेव बनते. एखाद्या ब्रिटिश बँकेनें बँक ऑफ इंग्लंड कडून किंवा तिच्या गिऱ्हाइकांकडून रोखे खरेदी केले असतां ठेव निर्माण होत नाहीं, ह्याचें कारण, सदरहु व्यवहारांत मध्यवर्ती बँकेतील त्या बँकेची तेवढ्यापुरती शिल्लक कमी होते, हें होय. बँक ऑफ इंग्लंडकडून टेंडरमार्फत बँका ट्रेझरी बिलें खरेदी करतात, तेव्हां ह्या तऱ्हेचा हिशेब होत असतो. सरकारी कर्ज, हुंडणावळ, बँक रेट इत्यादि बाबतींतल्या मध्यवर्ती बँकेच्या धोरणाचा व्यापारी बँकांच्या व्यवहाराशीं निकट संबंध येतो आणि बँकांस पैशाचा विनियोग करण्याचें आपलें धोरण त्याच्या वेतानें आस्वावें लागतें. रोकड शिल्लक वाढली म्हणजे गिऱ्हाइकांस यावयाचीं कर्जे व ठेवी वाढतीलच असें नाहीं, आणि कमीअधिक लांब मुदतीच्या सरकारी रोख्यांत पैसा विशिष्ट प्रमाणाबाहेर गुंतवतां येईल असेंही नाहीं. सरकारी तिजोरीची परिस्थिति व गरज, मध्यवर्ती बँकेची चलन व हुंडणावळ ह्यांचे संबंधांतली कारवाई आणि व्यापारी बँका व जनता ह्यांचे व्यवहार ह्या सर्वांचा योग्य मेळ बसवण्याची ह्या संबंधांत नेहमी आवश्यकता असते.

जागतिक शांततेवर चुंबनाचें शिकामोर्तब

देवादिकांचीं नांवें आंत लिहून आपल्या इष्टमित्रांस पत्रें पाठवावयाचीं, त्यांनीं ह्याचप्रमाणें इतरांकडे पत्रें पाठवावीं असें सुचवावयाचें, आणि पत्रांची ही साखळी मोडणारावर आपत्ति येईल अशी भीति घालावयाची हा प्रकार हिंदुस्थानांत कांहीं लोक सधेतून पण सुत्रेपणानें करतांना आढळतात. जगांत शांतता प्रस्थापित व्हावी ह्या उदात्त हेतूनें लंडन येथील एका बाईनें चुंबनपत्रिकांचा उपक्रम केला असल्याची विलक्षण हकीकत प्रसिद्ध झाली आहे. पत्रांत चुंबनक्षेपन असतें आणि ज्या गृहस्थास तें मिळेल त्यानें दहा तरुणींस पुढें पाठवून त्यांच्या द्वारा चुंबनाचा प्रसार करावयाचा. तरुणींनीं दहा तरुणांकडे चुंबनासमवेत पत्र पाठवावयाचें आणि त्यांस ही साखळी चालती ठेवण्याविषयीं विनंति करावयाची. साखळी मध्येच तोडणारावर संकट येईल ही भीति दाखवलेली असावयाचीच. ह्या तऱ्हेनें चुंबनद्वारा जिकडे तिकडे स्नेहभाव उत्पन्न झाला म्हणजे सर्व जगांत शांतता व बंधुभाव प्रस्थापित होईल अशी हा उपक्रम चालू करणारांची कल्पना आहे. चुंबनपत्रिकांच्या उपायानें युद्धे थांबतीं तर राष्ट्रसंघाची कांहींच आवश्यकता नसती. तथापि, जागतिक शांततेसंबंधानें सामान्य लोकांची किती उत्कट इच्छा आहे आणि ते ह्या बाबतींत कसे किंकरतव्यतामूढ बनले आहेत, हें मात्र चुंबनपत्रिकांच्या साखळीच्या प्रयत्नावरून स्पष्ट प्रतीत होतें.

स्फुट विचार

मुंबईतले लाजीरवाणे भयंकर दंगे.

कायदा धाड्यावर बसवून मारामान्या व दंगेबोये करणे हे केव्हांहि व कोठेंहि अनिष्ट व गर्हा आहे. त्यांतहि, मुंबई सारख्या व्यापाराच्या व उद्योगधंद्यांच्या आणि सर्व धर्मांच्या, वर्णांच्या व जातींच्या लोकांनी गजबजलेल्या शहरांत खुनांची व जाळपोळीची दंगल अनेक दिवस चालू रहावी ही अत्यंत लाजिरवाणी व दुर्दैवाची कहाणी आहे असे म्हणावे लागते. रोजच्या सामान्य व्यवहारांतहि मतभेद उत्पन्न होऊन सामोपचाराने व तडजोडीने तंटा न मिटल्यास कायदा व न्यायमंदिर ह्यांचाच मार्ग नागरिकांस स्वीकारावा लागतो; आणि तसे होण्यावरच सामाजिक व आर्थिक जीवनाचे स्वास्थ्य व अस्तित्व अवलंबून असते. विविध प्रकारचा व्यापार व धंदे ह्यांमध्ये मुंबईत अनेक धर्मांच्या व पेशांच्या लोकांचे रात्रंदिवस सारखे साहचर्य व सहकार चालू असतां एका-एकी त्यांचे जीवित मवाल्यांच्या तावडीत सांपडून ह्या बेजबाबदार लोकांस पेट्यांच्याप्रमाणे लुटालुट, जाळपोळ व खून करीत सुटतां यावे ही गोष्ट त्या शहराच्या नांवास काळिमा आणणारी आहे. असल्या दंग्यांत प्राणांची व वित्ताची हानी तर होतेच, पण समाजाच्या नागरिक व आर्थिक जीविताचा पायाच त्यांचे योगाने डळमळतो. मुंबईच्या व्यापारावर स्थानिक नागरिकांचाच नव्हे तर बाहेरच्या लाखों लोकांचा व्यापार-व्यवसाय अवलंबून आहे आणि त्या शहरांत मोठ्या प्रमाणावर दंगे झाले असतां त्यांचे परिणाम चिरकालिक आणि विस्तृत क्षेत्रांत नाश करणारे असे होतात. जेथे जीवाची व वित्ताची शाश्वति नाही, तेथे धंदा व व्यापार कसा चालणार? मवाल्यांच्या दंग्यांवर परिणामकारक उपाय काढून त्यांची अंमलबजावणी तात्काळ व कार्यक्षम रीतीने होईल अशी कायमची व्यवस्था करण्याची जबाबदारी सर्व नागरिकांवर आहे. मागील अनुभवावरून योग्य बोध न घेतल्याने मुंबई शहरावर भयंकर दंग्यांचा प्रसंग पुन्हां ओढवला आहे. शहरांत अपरिमित नुकसान होऊन शेवटी शांतता प्रस्थापित होत आहे. ती टिकाऊ व्हावी आणि अत्याचाराच्या पुनरावृत्तीचा संभव राहू नये, ह्याविषयी निश्चित व्यवस्था करण्याचे काम जबाबदार नागरिक व सरकार ह्यांनी तात्काळ हाती घेतले पाहिजे.

हुंडणावळीच्या स्थैर्याची तिरंगी योजना

फ्रान्स, इंग्लंड व अमेरिका ह्या राष्ट्रांनी परस्परांमधील हुंडणावळ नवीन ठरणाऱ्या दराने स्थिर ठेवण्याचे निश्चित केले आहे. ही योजना यशस्वी होण्यास, सदरहु राष्ट्रांचे दरमान्य सोन्याचे ग्रॅम-जाणे होईल त्याची किंमत ठरवली जाणे आणि त्याच किंमतीने सोन्याचे व्यवहार होणे आवश्यक आहे. सोन्याचे भाव त्या देशांत वारंवार वर-खाली होण्याचा संभव राहिल तर हुंडणावळीत चलबिचल पुन्हां उद्भवेल आणि सध्याचे ती स्थिर करण्याचे चाललेले प्रयत्न फुकट जातील, हे उघड आहे. तेव्हां, हुंडणावळीच्या स्थिरतेकरितां सोन्याची देवघेव ह्यापुढे करावी लागली असतां ती निश्चित भावाने व्हावी ह्याविषयी अमेरिका, इंग्लंड व फ्रान्स ही राष्ट्रे तरतूद करित आहेत. पौंड-डॉलर हुंडणावळ १ पौंड=४:८९ डॉलर आणि पौंड-फ्रँक हुंडणावळ १ पौंड=१०५ फ्रँक ह्या भावांच्या आसपास स्थिरावत असल्याचे

दिसत आहे. अमेरिकेजवळ सोन्याचा भरपूर संग्रह असल्याने नवीन योजनेस त्याचा भक्कम आधार मिळणार आहे. सुमारे २,५०० कोट रुपये किंमतीच्या सोन्याचा अमेरिकन डॉलरला पाठिंबा आहे व त्याकारणाने डॉलरची पौंड किंवा फ्रँक ह्यांतली ठरणारी किंमत स्थिर राखण्याचे पूर्ण सामर्थ्य अमेरिकन राष्ट्रांत आहे. सोन्याची विक्रीची किंमत फक्त अमेरिका जाहीर करील आणि इंग्लंड व फ्रान्स ह्यांच्या किंमती गुप्त ठेवण्यांत येतील असे अमेरिकेच्या फडनवीशी स्वात्याने प्रसिद्ध केले आहे. ह्या दोन राष्ट्रांकडून अमेरिका सोने खरेदी करील तेव्हां त्याचा भाव परस्पर-विचाराने निश्चित केला जाईल. हुंडणावळीच्या स्थैर्यासाठी ग्रेटब्रिटनचा जो एक स्वतंत्र फंड आहे, त्यांतून सोने खरेदी होईल तेव्हां ते बहुतांशी लंडनमधल्या प्रचलित बाजारभावानेच होईल असे समजते. प्रस्तुत प्रकरणाबाबत प्रसिद्ध झालेल्या बातम्यांवरून असे दिसते की हुंडणावळीच्या स्थैर्याबाबतची तिरंगी योजना तपशीलवार रीतीने निश्चित होत आहे आणि ती मजबूत पायावर उभी रहावी ह्याविषयी अमेरिका, इंग्लंड व फ्रान्स ही राष्ट्रे शिकस्त करित आहेत. अमेरिकेचे प्रचंड आर्थिक बल व जंगी सुवर्णसंग्रह ह्यांचे योगाने त्या राष्ट्रास विशेष महत्त्व आणि नेतृत्वहि प्राप्त होणे साहजिक आहे.

पॅलेस्टाईनमध्ये शांतता प्रस्थापित झाली

गेले सहा महिने पॅलेस्टाईनमध्ये बंडाळी चालू होती, ती थांबून आतां शांतता प्रस्थापित झाली आहे. पॅलेस्टाईन हे ज्यू लोकांचे मूळ व पवित्र स्थान आहे व तेथे त्यांची वस्ती झपाट्याने वाढत आहे. स्थानिक अरबांस ही गोष्ट अर्थातच नापसंत आहे, परंतु ज्यू लोकांच्या पॅलेस्टाईनमधील वसतीस प्रतिबंध होणार नाही असे राष्ट्रसंघाचे अभिवचन आहे. पॅलेस्टाईन मॅन्डेटची म्हणजे कारभाराच्या देखरेखीची व्यवस्था ग्रेटब्रिटनकडे सांपविण्यांत आलेली आहे व ज्यू-अरब भांडणांत न पडण्याचा त्या देशाचा विचार आहे. ज्यू लोकांविरुद्ध अरबांनी चालविलेल्या मोहिमेस, यश न येऊन अखेर तूर्त तरी त्यांनी माघार घेतली आहे. अरब-स्तानांतील स्वतंत्र राजांनी त्यांच्यावर स्वतःचे वजन टाकून शांतता प्रस्थापित होण्यास मदत केली आहे. पॅलेस्टाईनमधील परिस्थितीसंबंधी चौकशी करण्यासाठी लॉर्ड पील ह्यांच्या अध्यक्षतेखाली ब्रिटिश सरकारने गेल्या ऑगस्टमध्ये एक कमिशन नेमले होते. आतां बंडाळी थांबली असल्याने ह्या महिनाअखेर कमिशनच्या कामास सुरवात होईल अशी अपेक्षा आहे.

ब्रिटिश कामकरी पक्ष व युवकसंघ

ब्रिटिश कामकरी पक्षाने आपल्या मतांचा प्रचार करण्याच्या उद्देशाने स्वतःच्या कक्षेत एक युवकसंघ स्थापन केला होता आणि शिक्षण व करमणूक हे त्याचे प्रधान हेतु निश्चित केले होते. परंतु हे युवक वडील मंडळीचे अनुकरण करून वार्षिक परिषदा भरवू लागले व पक्षाच्या घटनेत स्वतंत्र भागीदारीचा हक्क सांगू लागले. कामकरी पक्षाचे धोरण व कार्य ह्यांतहि त्यांची टक्काटक्क होऊ लागली असे दिसून येतांच युवकसंघाचा मूळ उद्देश सफल होत नाही व पक्षास त्यापासून अडवण मात्र उत्पन्न होते ह्या कारणस्तव संघ मोडून टाकण्याचा निश्चय पक्षाच्या कार्यकारी मंडळाने केला आहे. ब्रिटिश कामकरी वर्गाची घटना मजबूत आहे आणि त्यांतला छद्मविभागहि कार्यक्षम आहे. परंतु त्या पक्षास आपला युवकसंघ पचनी पाडतां आलेला नाही

किंवा आपलें उपयुक्त अंग म्हणूनहि त्याची वाढ करतां आलेली नाही, असे स्पष्ट दिसतें.

लोकसंख्येत कैद्यांचें प्रमाण.

भिन्नभिन्न देशांत तेथील एकूण लोकसंख्येच्या मानानें तुरुंगांत शिक्षा भोगणारे किती इसम असतात, ह्याची खानेसुमारी करण्यांत आली आहे. दर लक्ष लोकसंख्येत इंग्लंड व वेल्समध्ये सुमारे ३० कैदी आहेत. आयरिश फ्रीस्टेटमध्ये हा आंकडा सुमारे २० आहे. फ्रान्स, नेर्वे व डेन्मार्क ह्या देशांत दर लाख माणसांत ५० कैदी आहेत; ऑस्ट्रिया व पोलंड ह्यांमध्ये अनुक्रमेण करून १०४ व १०५ आहेत. राजकीय गुन्हेगारांच्या छावण्या वगळल्यास जर्मनीत दर लक्षांत १५६ कैदी आहेत. बाल्कन देशांतला आंकडा २०० चे वर आहे आणि दक्षिण आफ्रिकेचा २३० आहे. हिंदुस्थानांत सर्वांत मोठा आंकडा वायव्य प्रांतांतला ३०० चा आहे व ब्रह्मदेशाचा १७१ आहे. हे आंकडे सर्वस्वी समान पद्धतीने गोळा केलेले नसले आणि त्यांचें तुलनात्मक महत्त्व अगदी बिनचुक नसलें तरी त्यांवरून निरनिराळ्या देशांत गुन्हेगारांचा फैलाव किती आहे, ह्याची कल्पना येण्यासारखी आहे.

अॅल्युमिनियमचा कारखाना काढा

मुंबई इलाख्यांत अॅल्युमिनियमचे कारखाने चालणें कसें शक्य आहे, हें दर्शविणारें एक पत्रक डायरेक्टर ऑफ इंडस्ट्रीजनीं प्रसिद्ध केलें आहे. १९२९-३० सालीं सुमारे १३ कोटि रुपयांचें अॅल्युमिनियम हिंदुस्थानांत आलें. ह्या धातूचा खप वाढण्याचा संभव आहे. ठाणें जिल्ह्यांत बॉक्साइट सांपडलें असून विजेचा पुरवठाहि मुबलक आहे, तेव्हां त्यांतून अॅल्युमिनियम काढण्यास हरकत नाही. कल्याण व ठाकुली हीं दोन ठिकाणें कारखाने स्थापन करण्यास विशेष सोईची होतील. आयात होणाऱ्या अॅल्युमिनियमच्या किंमतीपेक्षां देशी अॅल्युमिनियमच्या उत्पादनाची किंमत बरीच कमी राहिल, असें पत्रकांत हिशेबवार दाखविलेले आहे. सदरहु पत्रकाची प्रत गव्हर्नमेंट बुक डेपो, चर्ची रोड, मुंबई, ह्या पच्यावर तीन आण्यांस मिळूं शकेल.

कलकत्ता कॉर्पोरेशन वीज पुरवठा आपल्या हातीं घेणार
कलकत्ता कॉर्पोरेशननें शहरास वीज पुरविणाऱ्या कंपनीची आपल्या हद्दीमधील सर्व मालमत्ता ता. १० ऑक्टोबर १९३८ रोजी विकत घेण्याचें ठरविलें आहे व त्याप्रमाणें वीज कंपनीस कळविलें आहे.

मुंबई शहरांतील दंगा व त्यासंबंधांतील विभ्याचे दर
मुंबई शहरांतील दंग्यामधील आगी, लुट्टी, इत्यादींमुळे होणाऱ्या आपल्या नुकसानीची भरपाई व्हावी, म्हणून व्यापारी लोक तातडीनें संरक्षक विमा उतरूं लागले आहेत. नेहमीपेक्षां धोका वाढलेला असल्यामुळे मुंबईमधील विमा कंपन्यांनीं ह्यासंबंधांतील दर १४ ऑक्टोबरपासून चौपट केला आहे.

ग्रेट ब्रिटनमध्ये संज्ञ्यांचा तुटवडा

स्पेन व पॅलेस्टाईन येथील बंडाळीमुळे तेथून होणारी संज्ञ्यांची निर्गत रोडावली आहे व लंडनमध्ये संज्ञीं दिडीनें महागली आहेत. दक्षिण आफ्रिकेमध्ये ह्या फळांची लागवड आतां बऱ्याच मोठ्या प्रमाणावर होत असल्यानें ब्रिटिश बाजार काबीज करण्याचा त्या देशाचा प्रयत्न चालू आहे.

हेर हिटलरच्या मते लोकशाही म्हणजे ऐदीपणाची चैन

जर्मनी, इटली व रशिया ह्या देशांत आज विविध मतप्रकाशन व खुली चर्चा ह्यांस वाव नाही. एका सत्ताधाऱ्याच्या हुकमती-खाली लष्करी शिस्तीनें लोकांनीं वागलें पाहिजे असा तेथें दंडक आहे. सभा नाहीत, वादविवाद नाही, साधक-बाधक विचारांची छाननी नाही, व्यक्तिमतस्वातंत्र्य नाही, असा प्रकार त्या देशांत चालू असून निर्णयात्मक सत्ता सर्वस्वी विशिष्ट पुढाऱ्यांच्या हातीं एकवटली आहे व हिटलर, मुसोलिनी व स्टॅलिन हे सांगतील ती पूर्वदिशा अशी व्यवस्था अमलांत आहे. विविध मतांचा परामर्श घेतला जाऊन सार्वजनिक हिताच्या प्रश्नांचा निर्णय व्हावा ही लोकशाही या नांवानें संबोधली जाणारी घटना नाहीशी होऊन तिची जागा सर्वाधिकार्यांच्या एकछत्री कारभारानें घेतली आहे. ह्या व्यवस्थेचा पुरस्कार करतांना आत्मसमर्थनार्थ हेर हिटलर यांनीं कांहीं दिवसांपूर्वी सलील उद्गार काढले:—

“सर्व शक्ती व विचार एका व्यक्तीत एकवटले तरच आपणांपुढें येऊन पडलेले अनेक प्रश्न सुटतील. लोकशाहीची घटना कांहीं राष्ट्रांत चैनीची वस्तु म्हणून युक्त असेल. आपल्या ताब्यांत २५-३० लाख चौरस मैलांच्या वसाहती असत्या आणि जर्मनीत दर चौरस मैलास ७८ माणसेंच असती, जर आणसांस कापूस, कोळसा, तांबें, जस्त, कथिल वगैरेंचा भरपूर पुरवठा असता, जर आमच्या भूमीतून रॉकेल तेल बाहेर येत तर आम्हीहि लोकशाही राज्यव्यवस्थेची चैन उपभोगित बसलों असतो आणि सर्वांनीं बढबड चालू ठेवली असती. पण जर्मनीसारख्या राष्ट्रास वरील जरूरीच्या वस्तु मिळण्यास मारामार पडत आहे, तेव्हां त्यांतील जनतेस उत्साह, निश्चय व कर्तृत्वाचा बाणा ह्यांची विशेष आवश्यकता आहे. जर तुम्ही लोकांनीं बढबड बंद करून लोकशाही गुंडाळून ठेवली नसती तर आम्हांस खायला द्या असें म्हणत सरकारी कचेरीच्या दारांत बेकारांच्या झुंडी गोळा झाल्या असत्या.”

आंतरराष्ट्रीय विश्वासाचा अभाव

“गेल्या वीस वर्षांत आंतरराष्ट्रीय करारांतली विश्वसनीयता व कार्यक्षमता नाहीशी झाली आहे. ध्येयवादित्व व भावना कमजोर होऊन राष्ट्रीय महत्त्वाकांक्षा, हटवादीपणा व भीति ह्यांचा झगडा चालू आहे. ज्यांत सर्वाधिकार्यांनीं आपली सत्ता प्रस्थापित केली आहे, अशा राष्ट्रांत वाटेल त्या बऱ्यावाईट मार्गांनीं स्वतःचे हेतु साध्य करून घेण्याची प्रवृत्ति बळावली आहे.”

—कॉर्टेल हल, अमेरिकन सेक्रेटरी ऑफ स्टेट, ह्यांचें न्यू-यॉर्क सिटीत केलेलें एक भाषण.

For All Medicinal Requisites

— TRY —

N. MAHADEV & Co.

DISPENSING CHEMISTS

AND

DRUGGISTS

City Post Office Corner, POONA २.

रेल्वे-मोटार स्पर्धा आणि "रोडफंड"

प्रांतिक सरकारांनी मोटारीच्या वहातुकीचे नियंत्रण कसे करावे ह्याबद्दलच्या नियमांची चर्चा मध्यवर्ती सरकार व कायदेमंडळ ह्यांनी चालविली आहे. मोटारचा घंदा करणाऱ्या लोकांचा आणि प्रांतिक सरकार व जनता ह्यांचा तिच्याशी निकट संबंध असल्यामुळे होऊ घातलेल्या नियमांचे संघर्षांत सर्वांनी दक्षता बाळगणे अगत्याचें आहे. ह्या प्रश्नाचा इतिहास थोडक्यांत असा आहे. देशांत दळणवळणाच्या सोयीचे, चांगले व भरपूर रस्ते असावे ह्याकरिता कोणतें धोरण आंखणें इष्ट आहे ह्याचा विचार करण्यासाठी १९२७ मध्ये हिंदुस्थान सरकारने एक कमिटी नेमली होती. तिच्या शिफारशीस अनुसरून त्या सरकारने पेट्रोलवर दर गॅलनास २ आणे ह्या दरानें जादा कर बसविला व त्याच्या उत्पन्नामधून प्रांतिक सरकारें व संस्थानें ह्यांस त्यांच्या हद्दींतल्या पेट्रोलच्या खपाचें प्रमाणांत रस्ते सुधार्द-प्राप्त्यर्थ रकमा वाटून द्याव्या असे ठरले. ह्या उपक्रमास १९२९ मध्ये प्रारंभ झाला आणि पुढें पेट्रोलवरील दर २१ आणे करण्यांत आला, तो तसाच आज मितीस आहे. कराच्या उत्पन्नापैकी १५ टक्के रकम हिंदुस्थान सरकार विशिष्ट भागांतले रस्ते, संशोधन, प्रयोग, इत्यादि बाबींसाठी राखून ठेवतें आणि बाकीचा पैसा प्रांतिक सरकारांस वाटून दिला जातो. ह्या रकमांचा विनियोग हिंदुस्थान सरकारच्या संमतीने व्हावा लागतो.

पेट्रोलवरील जादा कराच्या उत्पन्नाचा उपयोग देशांतले आंतर-प्रांतिक मोठे रस्ते आणि रेल्वेज जोडणाऱ्या अंतर्गत सडका ह्यांवर व्हावा आणि त्यांतल्या कांहीं पैशांचा विनियोग प्रांतिक सरकारांस त्यांच्या स्थानिक योजनांप्रमाणे करता यावा, असा रोड कमिटीचा मूळ उद्देश होता असे दिसते. परंतु १९३१ मध्ये प्रचलित मंदीस सुरवात झाल्यावर प्रांतिक सरकारांची पैशाबद्दल ओढाताण होऊन रस्त्यांवर खर्चण्यास रोड फंडाशिवाय दुसरा पैसा राहिला नाही. ह्याच सुमारास रेल्वेजची सांपत्तिक स्थिति बिघडली आणि मोटारवहातुकीची स्पर्धा त्यांस विशेष जाणवू लागली. आजमितीस प्रांतांतील लोहमार्गांच्या एकूण लांबीच्या निम्न्या रेल्वेजशी समांतर असे पक्के रस्ते आहेत आणि प्रांतांमध्ये एकूण सडका आहेत, त्यांच्या चवथा हिस्सा लांबीचे समांतर रेलमार्ग आहेत. मोटारीच्या रस्त्यांची स्पर्धा रेल्वेजशी होऊ नये, हे रस्ते रेल्वेसंघर्षांत विकल्प म्हणून उपयोगले जाऊ नयेत आणि मोटारीच्या वाढीच्या योगानें रेल्वेजच्या पोटावर पाय येऊ नये अशी हिंदुस्थान सरकारची इच्छा असणे स्वाभाविकच होते. प्रांतांमध्ये रस्त्यांवर पैसा खर्च व्हावयाचा आणि विशेषतः रोडफंडाच्या उत्पन्नांतून खर्च व्हावयाचा तो रेल्वेजनां पोषक होईल व वहातुकीचे गिन्हाइक पुरवतील अशा रीतीने व्हावा असे हिंदुस्थान सरकारचे म्हणणे आहे. माल व माणसे ह्यांची वहातुक करणारी परस्पर-प्रतिस्पर्धी दोन प्रकारांची आणि दोन भिन्न व्यवस्थेची व्हावें असली म्हणजे त्यांत दोघांचें नुकसान आहे आणि रेल्वेजना मोटारीच्या स्पर्धेमुळे येणारा तोटा हा सर्व जनतेचा तोटा आहे अशी त्यांची विचारसरणी आहे. मोटारीच्या वहातुकीचे नियंत्रण प्रांतिक सरकारांनी हिंदुस्थान सरकारच्या सांगण्याप्रमाणेच केले पाहिजे आणि रोडफंडांतल्या प्रांतिक हिस्साचा विनियोग विशिष्ट प्रमाणांत रेल्वेजना वाढती गिन्हाइकी मिळेल अशा बेताने प्रांतांमध्ये रस्त्यांचे कामे झाला पाहिजे असा मध्यवर्ती सरकारचा आग्रह आहे. पाश्चात्य देशांत हिंदुस्थाना-

प्रमाणेच रेल्वे मोटार स्पर्धा चालली आहे. तेथेही वरील प्रकारचे धोरण अवलंबण्यांत आले असून त्याचे अनुकरण ह्या देशांत होणे अपरिहार्य आहे, ह्या तऱ्हेची मध्यवर्ती सरकारची बाजू आहे. तिचा निर्विकार मनानें विचार करावयाचा म्हटले तरी प्रांतांमध्ये मोटार वाहतुकीचा मोठा घंदा प्रस्थापित झाला आहे त्याच्या हिताकडे व जनतेच्या सोयीकडेहि योग्य लक्ष पुरवले जाणे आवश्यक आहे. तेव्हां प्रांतिक सरकार व जनता आणि मोटारीचा घंदा करणारे लोक ह्यांनी आपले म्हणणे वेळीच नीट पुढें मांडले पाहिजे.

चहाचा प्रसार वाढविण्यासाठी संघटित प्रयत्न

हिंदी चहाचे गिन्हाइक वाढविण्याकरिता व त्याबाबत प्रचार करण्यासाठी, चहाचे निर्गतीवर एक पट्टी बसविण्यांत येऊन तिच्या उत्पन्नांतून खर्च करण्यांत येतो. इंडियन टी सेस कमिटी-मार्फत हे काम केले जात असे व गेल्या वर्षापर्यंत दर १०० पौंड चहाच्या निर्गतीवर आठ आणे ह्या दराने पट्टी वसूल करण्यांत येई. मार्गील साली ही पट्टी चार आण्यांनी वाढविण्यांत आली, त्यावेळी सरकारने दिलेल्या आश्वासनास अनुसरून 'इंडियन टी सेस बिल' मध्यवर्ती कायदेमंडळापुढे मांडण्यांत आले व ते तेथे पासहि झाले.

नवीन बिलान्वये टी सेस कमिटीचे नांव बदलून तिला 'टी मार्केट एक्सपॅन्शन बोर्ड' हे भारदस्त नांव प्राप्त झाले आहे व तिच्या सभासदांची संख्या पांचाने वाढून ती पंचवीस झाली आहे. चहाची विक्री फक्त मर्यादित मोसमांत, मे ते जानेवारी-फेब्रुवारीपर्यंत होत असते व त्यावेळीच पट्टी अर्थात वसूल होते. मोसम सोडून इतर महिन्यांत खर्चाच्या लागणाऱ्या पैशाची तरतूद करण्यासाठी बोर्डास पांच लाख रुपयांपर्यंत कर्ज उभारण्याचा अधिकार देण्यांत आलेला आहे. पट्टीच्या कमाल दराची मर्यादा बारा आण्यांवरून दीड रुपयांवर नेण्यांत आलेली आहे. ह्या वरील योजनेस बहुसंख्य मळेवाल्यांचा पाठिंबा आहे; फक्त कांहीं युरोपियन मळेवाल्यांचा तिला विरोध आहे.

टी बोर्डाच्या पंचवीस सभासदांपैकी हिंदी मळेवाल्यांच्या वांटणीस, चहाच्या क्षेत्राच्या हिशेबाने फक्त चारच जागा यावयाच्या; तथापि, त्यांस सहा जागा देण्यांत आल्या आहेत. उरलेल्या एकोणीस जागा युरोपियन मळेवाल्यांस मिळतील, कारण हिंदुस्थानातील एकूण मळ्यांपैकी फक्त १६ टक्के क्षेत्र हिंदी मळेवाल्यांच्या मालकीचे आहे. श्री. दत्त ह्यांच्या सूचनेवरून बोर्डातील सभासदांची संख्या २७ करण्यांत आली आहे. हिंदी चहाचे घंदावर ७ लक्ष मजुरांचे पोट अवलंबून आहे. मळ्यांत गुंतलेल्या एकूण ४० कोटी रुपयांच्या भांडवलापैकी ९ कोटी रुपयांचे भांडवल हिंदी आहे.

अखिल हिंदुस्थानांत पहिल्या प्रतीचे सरकारमान्य

झारापकर टेलरिंग कॉलेज

माहितीपत्रक मागवा] आप्पा बळवंत चौक, पुणे २

प्राप्तीवरील करासंबंधी महत्त्वाचे दोन निवाडे

१

उत्पन्नाचा तपशील मागविण्याचा राहिला,
तरी कर टळत नाही.

३१ मार्च, १९३४ अखेर संपणाऱ्या वर्षामधील उत्पन्नावर १९३४-३५ साली प्राप्तीवरील कराची आकारणी करण्याची राहून गेली, तर त्यानंतरच्या वर्षीही चूक दुरुस्त करण्याचा इनकम टॅक्स अधिकाऱ्यास अधिकार आहे काय, ह्या प्रश्नाचा निकाल मुंबई हायकोर्टाने नुकताच दिला आहे.

इनकम टॅक्स कायद्याप्रमाणे २२ (२) कलमान्वये जरूर असलेली नोटीस मिसेस पिरोजबाई एन. कॉन्ट्रॅक्टर ह्यांजवर कर वसूल करावयाच्या वर्षी बजावण्यांत आली नाही, परंतु ३४ व्या कलमाप्रमाणे त्यांचा १९३४-३५ चा कर राहून गेला ह्या सदरा-साली, बाईवर २४ जून १९३५ रोजी नोटीस बजावण्यांत आली.

इंडियन इनकम टॅक्सच्या तिसऱ्या कलमान्वये, प्रत्येक मनुष्याच्या पूर्वसालच्या उत्पन्नावर कर वसविण्यांत येतो. इनकम टॅक्स अधिकाऱ्याकडून, उत्पन्नाचा आकडा सादर करण्यासंबंधी नोटीस येते. [कलम २२ (२)] परंतु ती तशी न आल्यास आपण होऊन उत्पन्नाचा तपशील देण्याची नागरिकांवर जबाबदारी नाही. ३४ व्या कलमान्वये, कराची कोणत्याही कारणाने आकारणी व्हावयाची राहिली असल्यास त्या वर्षानंतर एका वर्षाच मुदतीत इनकम टॅक्स अधिकारी नोटीस बजावून व उत्पन्नाचा तपशील मागवून कराची आकारणी करू शकतो.

२२ (२) व्या कलमाप्रमाणे आपणांवर नोटीस बजावली गेली नाही, तेव्हा ३४ व्या कलमाच्या अंमलबजावणीचा प्रश्नच उद्भवत नाही असे मिसेस कॉन्ट्रॅक्टर ह्यांचे म्हणणे होते. कराची आकारणी कोणत्याही कारणाने राहून गेली असली, तरी ३४ वे कलम लागू पडते, असा हायकोर्टाने अभिप्राय व्यक्त केला. म्हणजे, २२ (२) व्या अगर ३४ व्या, कोणत्याही कलमांतील अटी-प्रमाणे करवसुलीस सुरवात करता येईल, असा ह्या निर्णयाचा अर्थ आहे. ३४ वे कलम व्यापक स्वरूपाचे आहे व २२ (२) व्या कलमांतील नोटीस बजावली गेली नसली तरी त्याच्या अंमलबजावणीस व्यत्यय येऊ शकत नाही. तेव्हा, मिसेस कॉन्ट्रॅक्टर ह्या ३४ व्या कलमान्वये प्राप्तीवरील करास पात्र आहेत, असा हायकोर्टाने निकाल दिला.

२

रिझर्व्हजचे रूपांतर-भांडवल की नफा ?

रायपूर मॅन्युफॅक्चरिंग कंपनी लि. जवळ १९३० साली तिच्या भरणा झालेल्या भांडवलाचे पांच पट म्हणजे सुमारे २५ लक्ष रुपये रिझर्व्हमध्ये पडून होते. ह्या रकमेचे भांडवलांत रूपांतर करून त्यामधून भागीदारांस जादा भाग द्यावयाचे कंपनीने ठरविले. अराविंद मिल्स लि. नांवाची एक नवी कंपनी स्थापन करण्यांत आली व ह्या रिझर्व्हजच्या पैशांतून तिचे भाग खरेदी करण्यांत आले व ते रायपूर कंपनीच्या भागीदारांत वांटण्यांत आले. ह्या वांटणीमध्ये अहमदाबाद येथील शहा मोहनलाल छोटालाल ह्यांस १,६०० रुपयांचे १६ भाग मिळाले. प्राप्तीवरील कराची आकारणी करतांना इनकमटॅक्स अधिकाऱ्याने शहांच्या मिळकतीमध्ये ह्या रकमेचा अंतर्भाव केला, परंतु ही मिळकत नसून ती केवळ भांडवली स्वरूपाची रकम आहे, असा श्री. मोहनलाल ह्यांनी मुद्दा उपास्थित केला. वास्तविक पहाता, रायपूर

कंपनीने नवीन भाग दिले ते भांडवल वाढविण्याकरिता नसून त्या स्वरूपांत भागीदारांस नफा वांटण्याचे कंपनीचे धोरण होते, असे इनकमटॅक्स अधिकाऱ्यांचे म्हणणे होते. अखेरच्या निर्णयासाठी मुंबई हायकोर्टाकडे हा प्रश्न आला. बाजूस काढून ठेवलेले रिझर्व्हज हे भांडवल समजावे की ते नफ्याचे सद्रांत घालावेत, ह्या मुद्यावर ग्रेटब्रिटनमधील लॉर्ड सभेने मार्गच निकाल दिलेला आहे, त्याचा दाखला देऊन, तो कंपनीचे अधिकारांतील प्रश्न आहे, व कंपनीने रिझर्व्हजचे भांडवलांत रूपांतर केल्यास ते भांडवल झाले, असा हायकोर्टाने अभिप्राय व्यक्त केला. शहा मोहनलाल ह्यांस मिळालेले भाग प्राप्तीच्या सद्रांत मोडत नाहीत व त्यांवर कर वसूल करता येत नाही असा हायकोर्टाचा निर्णय झाला.

नागपूर विश्वविद्यालयाची प्रगति

१९३६ साली नागपूर विश्वविद्यालयाच्या परीक्षांसाठी एकूण २,५८९ विद्यार्थी नोंदण्यांत आले. परीक्षा पास होणारांचे एकूण उमेदवारांशी प्रमाण समाधानकारक होते. एकूण १,५४५ विद्यार्थी उत्तीर्ण झाले.

विशिष्ट कारणासाठी देण्यांत आलेल्या ४२ देणग्यांची एकूण रकम १,८४,००० रुपये भरली, म्हणजे ती पूर्वसालापेक्षा ५७ हजारांनी ज्यास्त होती.

वर्षा येथील वासुदेव कॉलेज व रायपूर येथील राजकुमार कॉलेज विश्वविद्यालयास जोडून घेण्यांत आली.

विश्वविद्यालयाशी निगडित असलेल्या कॉलेजांतील विद्यार्थ्यांची एकूण संख्या ३,३९५ होती, म्हणजे १९३५ मधील संख्येपेक्षा ती तीनशेनी ज्यास्त होती.

विद्यार्थ्यांचे आरोग्य असमाधानकारक असल्याबद्दल वैद्यकीय अधिकाऱ्यांचा शेर आहे, हे घ्यानांत घेऊन विश्वविद्यालयाने व्यायामाधिकाऱ्याची नेमणूक व विद्यार्थ्यांच्या व्यायामविषयक शिक्षणाची व्यवस्था केली आहे.

लष्करी खात्यासाठी कोल्ड स्टोरेजची स्थापना

थंड हवेमध्ये जिन्नस ज्यास्त दिवस टिकतात हे मार्गच सिद्ध झाले आहे. पुणे येथील कोल्ड स्टोरेज ष्टूमध्ये ह्याबाबत करण्यांत आलेले प्रयोग यशस्वी झाले आहेत. हिंदुस्थान सरकारच्या लष्करी खात्याने असे कोल्ड स्टोरेज डेपो ठिकाठिकाणी स्थापन करण्याचे ठरविले आहे. ह्या डेपोतून सैनिकांस मांसादि पदार्थ 'ताजे' व स्वच्छ पुरविते येतील. ह्याबाबतचे कंत्राट, दिल्लीच्या मेसर्स गोवन ब्रदर्स लि. ने स्थापन करावयाच्या कंपनीस मिळणार आहे. लष्करी खात्याची सोय झाल्यानंतर ह्या डेपोतून सामान्य नागरिकांसहि माल पुरविण्यास ह्या कंपनीस हरकत घेतली जाणार नाही.

डिबेंचर कर्जाची परतफेड

६ टक्के दराचे २५ लाखांचे मुंबई इंप्रूव्हमेंट ट्रस्ट डिबेंचर कर्ज १ नोव्हेंबर, १९३६ रोजी परत केले जाईल. ४३ टक्कांचे २५ लाखांचे पोर्ट ट्रस्ट डिबेंचर त्याच दिवशी परत करण्यांत येईल. १ नोव्हेंबर, रविवारी येत असल्याने २ नोव्हेंबर रोजी रकमा दिल्या जातील.

प्रांतिक बँकेचा रौप्यमहोत्सव

ठिकठिकाणच्या सभांतून बँकेचा गौरव

[मुंबई प्रांतिक सहकारी बँकेच्या रौप्य ज्युविलीनिमित्त ता. ११ ऑक्टोबर १९३६ रोजी बँकेच्या शाखांचे ठिकाणी सभा भरून तो दिन मोठ्या उत्साहाने पाळण्यांत आला. ह्या सभांचे वृत्तांत आमचेकडे आले आहेत, त्यांचा सारांश येथे दिला आहे. प्रत्येक ठिकाणी बँकेचे अध्यक्ष, सर जुनीलाल मेहता, ह्यांचा संदेश वाचून दाखविण्यांत आला.]

सिंदखेडें व दौंडाडचें—सिंदखेड्याचे मामलेदार श्री. भुरे ह्यांच्या अध्यक्षतेखाली सभा झाली, त्यापूर्वी मिरवणूक काढण्यांत आली होती. इन्स्पेक्टर श्री. मेथा ह्यांनी सभेचा उद्देश व महत्त्व हे सांगितले व नंतर संदेश वाचून दाखविला. सभेने बँकेच्या अभिनंदनपर ठराव पास केला. रात्री दिव्यांची रोषणाई करण्यांत आली. या सभेनंतर संयुक्त शाखा कमिटीची वार्षिक सभा श्री. व्यंकट शिवला पाटील ह्यांचे अध्यक्षतेखाली भरून मामुली कामे करण्यांत आली.

कल्याण—प्रथमतः शाखेस जोडलेल्या सोसायट्यांची पांचवी वार्षिक सधारण सभा श्री. दौलतराव ज. झुंजारराव, एम. एल. सी., ह्यांचे अध्यक्षतेखाली भरून अहवाल, ताळेबंद, बजेट, इत्यादी-संबंधी कामे झालीं. नंतर रौप्यमहोत्सव सभेच्या कामांस मामलेदार श्री. मेहता, ह्यांचे अध्यक्षतेखाली सुरवात झाली. अॅडव्होकेट संडेराव मुळे ह्यांनी बँकेचे महत्त्व समजावून सांगणारे समयोचित असे भाषण केले व अध्यक्षाने योग्य शब्दांत समारोप केला.

पालघर—श्री. देसाई, मामलेदार, ह्यांचे अध्यक्षतेखाली सभा झाली. बँक इन्स्पेक्टर श्री. तांबवेकर ह्यांनी सभेचा उद्देश समजावून सांगितला व संदेश वाचून दाखविला. चिंचणी पीपल्स को. बँकेचे चेअरमन श्री. जी. एन. शहा, श्री. सखाराम भिकाजी पाटील, श्री. सी. आर. श्रॉफ, इत्यादींची भाषणे झालीं. अध्यक्षाने सहकारी चळवळीचे महत्त्व प्रतिपादन केले. बँकेतर्फे श्री. गाळवणकर (अध्यक्ष, शाखा कमिटी) व श्री. तांबवेकर ह्यांनी शाखेतर्फे आभार मानले.

साक्री—मिरवणुकीनंतर मामलेदार श्री. के. एन. नाईक, ह्यांचे अध्यक्षतेखाली सभा झाली. सीनियर इन्स्पेक्टर श्री. काळे ह्यांनी बँकेचा इतिहास व तिची कामगिरी सांगून संदेश वाचून दाखविला. श्री. माधवराव भोसले व श्री. करमरकर ह्यांच्या भाषणांनंतर अध्यक्षाने समयोचित समारोप केला. रात्री रोषणाई, भजन, फोनो, इत्यादि कार्यक्रम झाला.

कळवण—तालुकाधिकारी श्री. पुरंदरे ह्यांचे अध्यक्षतेखाली सभा झाली, त्यावेळी बँकेचे डायरेक्टर, श्री. रा. ब. वंडेकर, एम. एल. सी. हे हजर होते. श्री. देशमुख ह्यांनी संदेश वाचून दाखविला. रा. ब. वंडेकर ह्यांनी बँकेच्या कामगारीचे वर्णन केले. बँक इन्स्पेक्टर, श्री. ठाकूर, ह्यांनी शेतकऱ्यांसाठी बँक कशी झटत आहे, ह्याची माहिती सांगितली. अध्यक्षांनी बँकेच्या कार्याचा व ती शेतकऱ्यांस देत असलेल्या मदतीचा गौरवपूर्वक उल्लेख केला.

अकलूज—इरिगेशन खात्याचे एक्झिक्यूटिव्ह इंजिनियर मि. लिट्ल ह्यांचे अध्यक्षतेखाली सभा झाली. माळशिरस युनियनचे अध्यक्ष, श्री. मारुतराव कुलकर्णी, ह्यांनी प्रास्ताविक भाषण करून अध्यक्षांची सूचना आणली, तीस श्री. दाते ह्यांनी दुजेरा दिला. अध्यक्षांनी संदेश वाचून दाखविला व शाखेचे एजंट श्री. पाटसकर ह्यांनी तो मराठीमध्ये समजावून सांगितला. अध्यक्षांनी

संदेशासंबंधी भाषण केले. बँकेचे स्पेशल इन्स्पेक्टर, श्री. चावडा, ह्यांनी थोडक्यांत बँकेचा इतिहास सांगितला व व्यापारी बँक व सहकारी बँक ह्यांतील फरक कोणता, ते स्पष्ट केले. शुगर फॅक्टरीचे मॅनेजर श्री. फाटक, श्री. कुलकर्णी, श्री. फडणीस, इत्यादींचीही भाषणे झालीं.

कर्जावरील व्याजाचा दर कसा कमी होईल ?

सहकारी रजिस्ट्रारचे सच्युलर

[सहकारी सोसायट्यांच्या रजिस्ट्रारनी सोसायट्यांचे व्याजाचे दर उतरविण्यासंबंधी व सोसायट्यांनी काटकसर करण्याच्या आवश्यकते-संबंधी एक सच्युलर काढले आहे, त्याचा गोषवारा येथे दिला आहे.]

गेल्या तीन वर्षांत ज्या जिल्ह्यांतून सवलतीच्या योजनेसंबंधी पुरेसा प्रचार झाला होता, त्या जिल्ह्यांमध्ये कित्येक सोसायट्यांनी सवलतीच्या व्याजाच्या योजनेचा फायदा घेतला. ही योजना शेतकऱ्यांस हितकारक तर झालीच, परंतु त्याबरोबरच सहकारी चळवळीची लोकप्रियता वाढविण्यासहि ती कारणीभूत झाली. व्याजाचा दर हा साहजिकच सोसायट्यांच्या आर्थिक परिस्थितीवर अवलंबून रहातो. तथापि, कित्येक सोसायट्यांनी उत्कृष्ट रिझर्व्हज निर्माण केलेले असूनहि थकलेल्या व्याजाचे प्रमाण फार मोठे असल्याने व्याजाचा दर कायमचा कमी करणे शक्य होत नाही. आपल्या निव्या सभासदांकडूनच फक्त व्याज वसूल झाले, तर सोसायटीस स्वतःस भांडवल पुरविणारांस वक्तशीर फेड करावी लागत असल्याने कर्जावरील दर कमी करणे तिला परवडत नाही. सभासदांस वक्तशीरपणे व्याज भरण्याची संवय लागल्या-खेरीज व्याजाचा दर खाली आणतां येणे कठिण आहे.

सेंट्रल बँकांनी सोसायट्यांस आकारावयाच्या व्याजाचा दर आणि ठेवीवरील व्याजाचा दर ह्यांतहि उतार होणे आवश्यक आहे. प्रांतिक व जिल्हा बँकांनी आपले दर उतरविले आहेत ही समाधानाची गोष्ट आहे. तथापि, कांहीं बँकांनी दिलेल्या कर्जावरील दर अजून उतरवितां येणे शक्य आहे.

सोसायट्यांच्या व्यवस्थेच्या व इतर खर्चांतहि काटकसर होणे जरूर आहे. वार्षिक साधारण सभेत मंजूर झालेल्या बजेटाबाहेर खर्च होऊं देतां कामा नये व तो तसा करणे अपरिहार्य झाल्यास सुपरवायझिंग युनियनची पूर्वसंमती घेण्यांत यावी. जिल्हा, भाग इत्यादि परिषदांस प्रतिनिधी पाठविण्याची सोसायट्यांची चालू पद्धत सुधारली पाहिजे. ह्याबाबत फाजील खर्च होऊं देतां कामा नये. मोठ्या परिषदांपेक्षां तालुका परिषदांसारख्या परिषदा सोसायट्यांस ज्यास्त हितकारक ठरतात, हे त्यांनी विसरू नये. सेंट्रल बँकांच्या अगर प्रांतिक इन्स्टिट्यूटच्या वार्षिक सभा इत्यादींस हजर राहण्यापासून सोसायट्यांस परावृत्त करण्याचा रजिस्ट्रार-साहेबांचा विचार नाही, परंतु प्रत्येक सोसायटीने अंथरूण पाहून हातपाय पसरावेत, असे त्यांचे म्हणणे आहे. वार्षिक सभा व परिषदा ह्या जोडून घेतल्याने वरील बचत होण्यासारखी आहे.

व्याजाचा दर कमी होण्याचे महत्त्व ध्यानांत आणून सोसायट्या वरील सूचना अंमलांत आणण्याचे कसून प्रयत्न करतील, अशी रजिस्ट्रार साहेबांस आशा आहे.

पुणे जिल्हा को. इन्स्टिट्यूट

वरील इन्स्टिट्यूटचे ऑफिस ता. १५ ऑक्टोबर १९३६ पासून पुणे सेंट्रल को. बँकेच्या इमारतीत गेले आहे.

पुणे सेंट्रल को. बँक, लि.

वरील बँकेची विशेष साधारण सभा ता. १८-१०-३६ रोजी भरून, तिने रजिस्ट्रारच्या आगाऊ मंजूरीने सोसायट्यांकडील कर्जावरील व्याजाचा दर विशिष्ट परिस्थितीत ४ टक्क्यांपर्यंत उतरविण्याचा हायरेक्टर बोर्डास अधिकार दिला. त्याचप्रमाणे, कसरीसंबंधीच्या नियमांत दुरुस्ती करण्यांत आली व ६ १/२ टक्क्यांपेक्षा ज्यांच्या कर्जावरील व्याजाचा दर कमी नाही, अशा सोसायट्यांस कसर देण्याचा बोर्डास अधिकार देण्यांत आला. मात्र कसर वजा जातात, होणारा व्याजाचा ऐन दर ५ टक्क्यांपेक्षा कमी होऊ शकणार नाही. बँकेमध्ये 'सेफ डिपॉझिट व्हॉल्ट' उघडण्याकरिता इमारतीमध्ये जरूर असलेल्या दुरुस्त्या करून आवश्यक सामान खरेदी करण्यासाठी सभेने सर्वसाधारणपणे सर्चास मंजूरी दिली.

पुणे पोस्टस आर. एम. एस. आणि टेलिग्राफ को.

अर्बन बँक लि., पुणे

हजार रु.		हजार रु.	
भाग भांडवल :	२४ ३/४	शिल्लक, रोक व बँकांत :	२६ ३/४
ठेवी :	४१ १/४	कर्जे :	८२ ३/४
गंगाजळी :	७ ३/४	भाग :	३
१९३५-३६ चा नफा	२ ३/४		

वर्षअखेर बँकेचे ९५९ सभासद आहेत. अहवालाचे साली एकूण १ लक्ष रुपयांची ९२६ कर्जे देण्यांत आली. जामीन कसब्याबाबत एकंदर ७४६ रु. वसूल झाले, त्यांतून शेंकडा २५ जामीन कसबा रिझर्व्ह फंडांत जाऊन ५५९ रु. निवळ नफा बरला. सालअखेर जामीन कसबे भरणारांची संख्या ५६२ आहे. सर्व सभासदांनी आपल्या बँकेचाच जामीन कसबा करावा, अशी बोर्डाची इच्छा आहे. वर्षअखेर बँकेस २,६२५ रु. नफा झाला, त्यांतून भागीदारांस ७ १/२ टक्के दराने १८०८ रु. डिव्हिडेंड म्हणून वाटण्यांत आले. सभासदांची दृष्टि कर्जाकडे विशेष दिसते असा बोर्ड ऑफ डायरेक्टरांचा शेरा आहे. अहवालांत नमूद असलेल्या सूचनांकडे सभासदांचे लक्ष जाणे इष्ट आहे. एकंदरीने बँकेचा व्यवहार समाधानकारक चाललेला आढळून येतो.

दुधोडी (सं. सांगली) परस्पर सहकारी मंडळी

वरील पतपेढीची वार्षिक सभा ता. ११-१०-३६ रोजी सांगली संस्थानचे चीफ रे. ऑफिसर राव. रा. शं. फडणीस ह्यांचे अध्यक्षतेखाली भरली होती. मुख्य व्याख्याते म्हणून फऱ्हाडचे श्री. लक्ष्मणराव देशपांडे ह्यांची योजना झाली होती. अहवाल व ताळेबंद मंजूर झाल्यावर निरनिराळे नऊ ठराव पास झाले. वर्षअखेर संस्थेस झालेल्या १,०९० रु. नफ्यापकी स्थानिक सार्वजनिक संस्थांस ७० रु. व कै. गो. कृ. देवघर स्मारक फंडास १० रु. अशा देणग्या मंजूर झाल्या.

नंतर श्री. देशपांडे यांचे "शेतकऱ्यांची सद्यःस्थिति व पतपेढ्यांचे उपयोग" या विषयावर सुश्राव्य भाषण झाले. कष्टाची कमी होत चाललेली सवय, सर्चाची वाढ, उत्पन्नातील घट, सुधारणासंबंधी अज्ञान वगैरे कारणांमुळे शेतकरी वर्ग कसा खालावत आहे हे पाश्चात्य देशांतील उदाहरणे देऊन त्यांनी स्पष्ट केले. राव. फडणीस यांनी संस्थेचे आजवरचे कार्य एकोप्याने व प्रामाणिकपणाने असेच चालविण्याबद्दल व सासगी तंटेबसेडे न वाढविण्याबद्दल कळकळीचा उपदेश केला. शेवटी श्री. रेठेरकर वकील यांनी सर्वांचे आभार मानल्यावर पानसुपारी अत्तर, गुलाब होऊन सभेचे काम आटोपले.

धी सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया लि०

कडून

हिंदुस्थानांतील प्रजेच्या हितासाठी अनेक नाविन्यपूर्ण उत्कृष्ट योजना.

होम सेव्हिंग खाते सोने विक्री खाते
५ तोळे व १० तोळे लगडी

चालू खाते सिफ डिपॉझिट व्हॉल्ट खाते विमा खाते

त्रैवार्षिक कॅश सर्टिफिकेट एक्झिक्यूटर आणि
खाते ट्रस्टी खाते

सविस्तर माहितीकरिता पत्रव्यवहार करा—

स्वदेशप्रेमी लोकांनी स्वदेशी संस्थेला उत्तेजन देणे हे त्यांचे कर्तव्य आहे. जनतेची सेवा करणे हेच आमचे ध्येय आहे. वरील स्वदेशी संस्थेकडून मिळणाऱ्या फायद्याचा अनुभव प्रत्येकांना घ्यावा.

सो. न. पोचखानवाला,
मॅनेजिंग डायरेक्टर.

दि बँक ऑफ महाराष्ट्र, लि.

लक्ष्मीरोड, पुणे

तारेचा पत्ता : MAHABANK : फोन नं. ५७२
अधिकृत भांडवल : : १०,००,०००
विक्रीस काढलेले भांडवल : ५,००,०००
खपलेले भांडवल : २,०४,१५०
रोख भरलेले भांडवल : ९९,२७५

दर शेअरची किं. : रु. ५०

चालू ठेवी द. द. शेंकडा १॥ टक्के व्याजाने स्वीकारल्या जातात.

सेव्हिंग बँक ठेवीवर चेक स्वीकारून द. द. २॥ टक्के व्याज दिले जाते.

मुदतीच्या ठेवी तीन महिन्यांपासून पांच वर्षांपर्यंत स्वीकारल्या जातात. व्याजाच्या दराबद्दल बँकेकडे चौकशी करावी.

कर्जे, सोने, चांदी, माल, सरकारी कर्जरोसे किंवा व्यक्तिशः पतीवर रकमा दिल्या जातात.

कॅशक्रेडिट अगर ओव्हर ड्राफ्ट ह्यांवरहि कर्जे दिली जातात.

चेक, बिले, ड्राफ्ट, हुंड्या, पेन्शन, बिले वगैरे वसूल करून दिली जातात.

कर्जरोल्यांची खरेदीविक्री त्यांवरील व्याज जमा करणे ही कामे केली जातात.

या बँकेवर सातेदाराने काढलेले चेक, सेंट्रल बँक, मुंबई कमिशनशिवाय वसूल करून देते. सात्यांत भरलेले मुंबई बँकावरील चेक कमिशनशिवाय वसूल केले जातात. शेअर खरेदीबद्दल व व्यवहाराच्या नियमांबद्दल बँकेकडे चौकशी करावी.

एम. व्ही. गोखले,
मॅनेजर.

निवडक बाजारभाव

सरकारी कर्जरोखे

बँक रेट (२८ नोव्हेंबर १९३५ पासून)	३%
५% करमाफ लोन (१९४५-५५) ...	१२१-६
५% (१९३९-४४) लोन ...	१०९-२
४३% लांब मुदत (१९५५-६०) ...	१२०-०
४% १९६०-७० ...	११५-१४
४% १९४३ ...	११२-०
३३% बिनमुदत ...	९९-१५
३३% १९४७-५० ...	१०७-१२
२३% १९४८-५२ ...	१०१-४

निमसरकारी रोखे

४% पोर्ट ट्रस्ट (बिगर गॅरंटी व लांब मुदत)	११२-०
४% मुंबई म्युनिसिपल (लांब मुदत) ...	१११-८
४% मुंबई सिटी इंप्रूव्हमेंट ट्रस्ट बॉन्ड (७०वर्षे मुदत)	११२-०
४% म्हैसूर कर्ज (१९५३-६३) ...	११३-२
५% म्हैसूर (१९५५) ...	१२५-८

मंडळ्यांचे भाग

बँका

बँक ऑफ इंडिया (भाग १०० चा, पैकी ५० रु. भरले व १०% डिव्हिडंड)	१३५-०
बँक ऑफ बडोदा (१०० पैकी ५० रु. भरले व १०% डिव्हिडंड)	११२-०
सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया (५० पैकी २५ रु. भरले व ६% डिव्हि.)	३५-१४
इंपीरिअल बँक (५०० रु., १२% डिव्हि.)	१५८०-०
रिझर्व्ह बँक (१०० रु.)	१३९-८

रेल्वेज

बौंद-बारामती (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ४३%)	१०४-८
पाचोरा-जामनेर (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ४३%)	९९-०
अहमदाबाद-प्रांतज (५०० रु. चा भाग, डिव्हि. १०)	९१२-८

वीज

बॉंबे ट्रॅम्वे (ऑर्टि. भाग ५० रु. डिव्हि. १३%)	१५७-३
कराची (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ९%)	२६०-०
पुणे इलेक्ट्रिक (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ९%)	२५५-०
टाटा पॉवर (१,००० रु. ऑर्टि., डिव्हि. ६३%)	१५७५-०
टाटा पॉवर (१,००० रु. प्रेफरन्स, डिव्हि. ७३%)	१६००-०

इतर

टाटा आयर्न (१५० रु. प. प्रेफरन्स डिव्हि. ६%)	२०१-४
टाटा आयर्न (१०० रु. डु. प्रेफरन्स, २२ रु. ८ आ.)	१७२-१२
टाटा आयर्न (७५ रु. ऑर्टि.)	१९९-८
टाटा आयर्न (३० रु. डिफर्ड)	७९८-१२

मुंबईच्या दंग्याचा हुड्यांचे देवघवीवर परिणाम

मुंबई येथील दंग्यामुळे देशी पद्धतीने बँकिंगचा व्यवहार करणारांच्या संस्था सोमवारी व मंगळवारी बंद ठेवण्यांत आल्या होत्या व त्यामुळे हुड्यांचा व्यवहार नित्याप्रमाणे होऊ शकला नाही.

असेंब्लीचे गेले अधिवेशन

असेंब्लीचे सिमला येथील अधिवेशन ता. १६ रोजी संपले. ह्या अधिवेशनांत एकूण ३४ बैठका झाल्या व ७,५३७ प्रेक्षकांनी गॅलरीमधून असेंब्लीचे कामकाज पाहिले. म्हणजे, प्रेक्षकांची रोजची सरासरी ३७० पडली.

हिंदुस्थान सरकारचे उद्योगधंद्यांस सहाय

[हिंदुस्थानातील उद्योगधंद्यांच्या वाढीसाठी सरकार करित असलेल्या प्रयत्नांची संकलित माहिती श्री. एन. महादेव अध्यक्ष, आय. सी. एस., ह्यांनी आपल्या रिपोर्टांत दिली आहे. सदरहु रिपोर्टांत १९२८ ते ३५ पर्यंतची हकीकत आली आहे.]

(१) उद्योगधंद्यांस सहाय करण्याचा प्रांतिक सरकारांस पूर्ण अधिकार आहे, तथापि पैशांचा अभाव व अखिल भारतीय स्वरूपाच्या उद्योगधंद्यांस मदत करण्याच्या मार्गातील अडचणी ह्यांमुळे प्रांतिक सरकारांस आपले लक्ष लहानसहान उद्योगधंद्यांपुरतेंच मर्यादित करावे लागले.

(२) कापडाच्या गिरण्यांची संख्या वाढली असली तरी हातमागांचे महत्त्व अजून कमी झालेले नाही. कपास-कापडाच्या अंतर्गत उत्पादनावरील पट्टी काढून टाकल्यामुळे व आयात मालावर जकात बसविल्यामुळे हातमागांचा धंदा निकुटावस्थेस पोचला, त्यास मदत करण्यासाठी हिंदुस्थान सरकारने पांच वर्षेपर्यंत दरसाल पांच लक्ष रुपये खर्चण्याचे ठरवले. रेशमाचे धंद्यासाठीही दरसाल एक लक्ष रुपये खर्चले जावयाचे आहेत. लहान प्रमाणावर चाललेल्या लोकरांच्या धंद्यासाठी ह्याच रीतीने पांच लक्ष रुपये खर्च होणार आहेत.

(३) सेडेगांची धंद्यासंबंधांत सर्वांत महत्त्वाचा प्रश्न म्हणजे उत्पन्न झालेल्या मालास गिन्हाइक मिळवून देणे, हा होय. सहकारी तत्त्वावर अशा योजना आसण्याचे काम चालू आहे.

(४) मद्रास, पंजाब व संयुक्त प्रांत येथील पाण्याच्या शक्तीवर चालणाऱ्या विजेच्या उत्पादनाच्या योजना, इंडस्ट्रिअल रिसर्च ब्युरोची स्थापना, विविध शाखांमार्फत चाललेले संशोधन, हिंदुस्थान सरकारने हिंदी उद्योगधंद्यांस दिलेले संरक्षण, इंडियन स्टोअर्स डिपार्टमेंट व रेल्वे बोर्ड ह्यांचे हिंदी मालास अग्रमान देण्याचे धोरण, इत्यादि बाबींचा अहवालांत उल्लेख करण्यांत आलेला आहे.

मुंबई इलाख्यांतील वेढ्यांची इस्पितळे

मुंबई इलाख्यांत येरवडा, ठाणे, रत्नागिरी, धारवाड व अहमदाबाद अशा पांच ठिकाणी वेढ्यांची इस्पितळे आहेत आणि त्यांमध्ये १,६९२ इसमांची सोय आहे. तथापि, व्यथितांच्या गर्दीमुळे गेल्या वर्षी दोन हजारोंवर वेढे ह्या पांच इस्पितळांत ठेवावे लागले. त्यांत साधारणपणे दरसाल ६२ जणांची भर पडते. इस्पितळांतील जागा वाढविण्याचा सरकारचा विचार आहे. इस्पितळे चालविण्यासाठी गेल्या वर्षी एकूण ७३ लक्ष रु. खर्च आला, त्यापैकी सरकारास प्रत्यक्ष ३३ लक्ष रुपये खर्चवे लागले. एकट्या येरवडा इस्पितळांत ९४० रोगी होते.

जपानी कृत्रिम रेशमाच्या आयातींत वाढ

(एप्रिल ते जुलै)

हजार पौंड	१९३४	१९३५	१९३६
कृत्रिम रेशमाचे सूत	३३,३५	३२,४२	४९,५९
कृत्रिम रेशमाचे कापड	२०,१४५	२०,९८७	३१,१०७
कृत्रिम रेशमी व इतर धंद्यांच्या मिश्रणाचे कापड	४५,५१	१४,२६	३०,५५

पुणे येथील सर्वात जुनी व वेळेवर कामे करणारी
टेलरिंग फर्म
पाटसकर आणि कंपनी
४८ निहाल पेठ, पुणे शहर.
सर्व प्रकारचे देशी व विलायती कापडाचे व
तयार कपड्यांचे व्यापारी
आमचेकडे—श्रिया, पुरुष व मुलें यांचे सर्व प्रकारचे फॅशनेबल
कपडे ऑर्डरप्रमाणे नेमिलेल्या वेळी तयार करून मिळतील. घरी
यऊन मेझरमेंट घेतलें जाईल व कपडे घरपोच मिळतील.

The House for Quality goods at most
reasonable prices.
K. M. BELSARE & Co.,
PLAIN & DECORATIVE FURNITURE
FOR
Home, School, College, Office etc. in
WOOD & IRON
Sadashiv, POONA 2

K. K. & Co.
Photographic Dealers
POONA.

वेस्टर्न इंडिया
लाइफ इन्शुरन्स कंपनी लि.
स्थापना स. १९१३. मुख्य कचेरी—सातारा.
संपूर्ण स्वदेशी, अत्यंत सुदृढ, माफक हप्त्याची
पहिली व पहिल्या प्रतीची महाराष्ट्रीय
विमासंस्था.
बोनस { हयातीतील रु. ६०
त्रैवार्षिक { हयातीनंतरचे रु. ७५
दरहजारी
१९३५ मधील नवे काम ५१,३०,०४२ रु.
एकूण चालू काम २,७०,००,००० रु. अधिक
एकूण जिंदगी ७१,७१,०९३ रु.
लाइफ फंड ६०,४२,८७३ रु.
एजन्सी व इतर माहितीसाठी पत्रव्यवहार करा.

एशियन पॉलिसी

महणजेच
आयुर्विम्याच्या निरनिराळ्या सर्वांस
सोयीस्कर योजना.
महाराष्ट्रांत ठिकठिकाणी एजंट नेमावयाचे आहेत
धी एशियन अँशुरन्स कंपनी, लिमिटेड
एशियन बिल्डिंग : मुंबई नं. १

“ दुसरें मूल्यमापन जाहीर झालें ”
स्थापनेपासूनच भागीदारांना ६ टक्के फायदा व विमेशांत वाढता नफा वांटून
जुन्या व स्थिर झालेल्या कंपन्यांस कठीण असें अपूर्व यश संपादन केलेली
पहिलीच महाराष्ट्रीय विमा कंपनी—
कॉमनवेलथ विमा कंपनी लि., पुणे.
अध्यक्ष—श्री. न. चिं. केळकर, संचालक, केसरी
हयातीतील विम्यास } दुसऱ्या मूल्यमापनांत वांटलेला { हयातीनंतर विम्यास
३७॥ रु. } दर हजारी त्रैवार्षिक नफा { ४५ रु.
जास्त माहितीकरितां समक्ष भेटा अगर लिहा.
मॅनेजिंग एजन्ट्स.

“ अर्थ ” ग्रन्थमाला
व्यापार, उद्योगधंदे, शेती, सह-
कार, बँकिंग इत्यादि विषयांवरील
सोपी व व्यावहारिक उपयुक्ततेची
पुस्तके.
१ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
२ रिझर्व्ह बँक
३ व्यापारी उलाढाली
वरील प्रत्येक पुस्तक लोकप्रिय
झालें आहे.
किं. १ रु. (ट. स. निराळा)
व्यवस्थापक, ‘अर्थ’ ग्रन्थमाला,
पुणे ५.

हे पत्र पुणे, पेठ मांभुडा घ. नं. १३६१३ आर्यमण छापखान्यांत रा. अनंत विनायक पटवर्धन यांनी छापिलें, व
रा. श्रीपाद वामन काळे, बी. ए., यांनी ‘ दुर्गाधवास, ’ मांभुडा, घ. नं. १२५/१३, पुणे शहर, येथें प्रसिद्ध केले.